

aanvang nemen met zwaar brons klokgelui hetgeen altijd weer indrukwekkend klinkt. Slechts dan wordt werkelijkheid hetgeen W. van der Elst eens schreef:

*De klokken van Van Wou
tarten de eeuwen*

Nieuwegein

Sjoerd van Geuns

Literatuur

B. A. J. van der Hegge Zijnen. „De klokken van den Utrechtschen Dom.“ In: Jaarboek Oud-Utrecht 1925, 25-49.

W. van der Elst. De klokken van den Domtoren te Utrecht. Amsterdam, 1929.

A. Brom Jr. „Het gelui van den Domtoren“. In: Jaarboek Oud-Utrecht 1929, 47-50.

W. Jappe Alberts. Bronnen uit de bouwgeschiedenis van den Dom te Utrecht. Dl. 2 1480-1506.

C. N. Fehrmann. De Kamper klokgieters en hun naaste verwanten. 1967.

Th. Haakma Wagenaar. Memorandum Domtoren. Utrecht, 1975.

E. J. Haslinghuis en C. J. A. C. Peeters. De Dom van Utrecht. Geïllustreerde beschrijving De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst. 's-Gravenhage, 1965.

A. Lehr. Van paardebel tot speelklok. De geschiedenis van de klokgieterkunst in de Lage Landen. Zaltbommel, 1971.

Th. Haagma Wagenaar. „De Domtoren en zijn klokken“. In: Maandblad Oud-Utrecht 49 (1976), 33-35.

1) Mededeling van Jhr. G. G. Calkoen.

DE UTRECHTSCHÉ COURANT EN DE VOLKSGEZONDHEID OMSTREEKS 1800 (4)

Ter voorkoming en bestrijding van de pokken heeft de overheid ook in Utrecht al gauw na 1800 geprobeerd om de vaccinatie algemeen toegepast te krijgen. Daartoe werden maatregelen voorbereid en o.a. via de krant bekend gemaakt; door dergelijke berichten een paar keer binnen korte tijd te herhalen hoopte men kennelijk op extra succes. Maar in 1822 was het allemaal nog lang niet voorbij, anders had toen geen oproep tot vaccinatie geplaatst behoeven te worden. En toch was er een mooi systeem bedacht om alle armen te dwingen hun kinderen te laten vaccineren. Van de hooggeplaatsten nam men aan, dat ze zelf wel zouden inzien dat ze hun kinderen moesten beschermen. Maar, zoals toen gewoon was, voor de armen moest worden gedacht. Wie in aanmerking wilde komen voor steun moest zijn kinderen naar de armenschool sturen; de onderwijzers mochten geen ongevaccineerde kinderen die geen pokken hadden gehad toelaten.

In een koninklijk besluit was het als volgt geformuleerd:

Dat alle degenen, welke uit de algemeene of plaatselijke kassen gealimenteerd worden, of eenigen onderstand ontvangen, verplicht zullen zijn hunne kinderen, voor zoo verre die nog geene kinderziekte gehad hebben, het zy uit de natuur, het zy door inenting, en aan welke de vaccine nog niet is geapliceerd, te doen vaccineren, zoodra de gezondheid en gesteldheid der kinderen die kunstbewerking zal toelaten.

De artsen werden aangespoord om juist de armen van het belang van de vaccinering te overtuigen en

Ingevolge van het heilzaam oogmerk des Konings, onlangs door den Minister van Binnenlandfche Zaken, aan de Departementale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toezigt shter, by Missive te keunen gezeven, om de, voor leven en welzyn der Ingezeenen zoo welladige, Inenting der Koepokken meer en meer algemeen te doen worden, vooral door aan de talryke Klasse van Minvermogenenden en Behoeftigen van deze beveliging een-zoo-zeker, als gemakkelyk en onkostbaar genot te geven; zoo heeft dazelfde Departementale Geneeskundige Commissie dadelyk haar werk gemaakt, om, met de Stedelyke Utrechtsche Commissie van Geneeskundig Toezigt, ter verdere uitvoering van dit alhier reeds begonnen liefdadig werk, een gemeenschappelyk welgerogeld Plan tot stand te brengen; van welk Plan zy sijn by deze het volgend berigt geeft aan het Publiek.

Men zal zorgen, dat er voortaan alle weken, des Woensdags namiddags van 2 tot 2 1/2 uren, op het Akademisch Museum, in het Departementaal of Katharyne Gasthuis, op de nieuwe Gracht alhier, bekwame en gemakkelyke gelegenheid zy voor de Koepok-Inenting; zulende op dat uur, te beginnen met Woensdag den zaiten dezer, aldaar steeds twee der Med. Doctoren, uit de twee Commissien, geroed zyn, om die Inenting of Vaccinatie, op de zekerste wyze, en *en niet*, aan alle voorwerpen, die zich daartoe willen komen aanbieden, te verrigten en dezelve zoo veel noodig onder hun toezigt te nemen.

En alzoo worden alle Personen, die, uit deze Stad oock uit den Lande van Utrecht, nog niet gepokt hebben, te verlangen van deze weldadige gelegenheid gebruik te maken, daar toe uitgenoodigd, gelyk alle de Ouders van zulke Kinderen opgewekt worden, om hun dierbaar Kruost aldus voor de verderfelyke gewone Kinderziekte, zoo veel in hun is, te bevelligten, op dat zy, by verzuim hier van, zich derzelve dood of deerlyke verminking niet te wyren zouden hebben.

UTRECHT
den 20. Augustus
1808.
Van wegens de Departementale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toezigt, residentende te Utrecht.
N. C. DE FREMERY, Secretaris

Uit: Utrechtsche Courant d.d. 20 augustus 1808.

wie van hen de meeste armen gratis had behandeld, kreeg een eervolle vermelding en een mooie medaille. Desondanks moest het *middel der koepokinenting, door Goddelyke voorziening aan het menschdom toegeschikt, en proefondervindelyk zoo heilzaam bevonden*, zodra er pokken waren gekonstateerd, weer met klem worden aanbevolen. Omdat vooral de armen hun kinderen weigerden te laten behandelen, klaagden de vooraanstaanden. En waarschijnlijk hadden ze gelijk, al vraag ik me af of die talrijke schare armen dat nu wel uit onverschilligheid deed. Er blijkt wèl duidelijk uit, hoezeer de macht van de overheid tekort schoot om de naleving van voorschriften af te dwingen; trouwens, aan de overheid kan worden verweten, dat er in perioden waarin geen pokken heersten geen activiteiten werden ondernomen om het vaccineren te bevorderen. Maar ja, er was voldoende ander werk te doen. Dat excuus zullen de artsen ook wel hebben gebruikt als ze niet telkens weer de verloederde armenwoningen binnen drongen om het nut van de vaccinatie te bespreken.

Waarschijnlijk heerste er een vrij grote onverschilligheid, zolang er niets aan de hand was, nog vergroot door de gedachte, dat de vaccinatie, waar de artsen het eigenlijk ook nog niet helemaal over eens waren, ook nog best kon worden toegepast als er een epidemie dreigde. Misschien trof de onderwijzers geen blaam, want tegen de tijd dat de kinderen naar school gingen waren de meesten al besmet geweest.

De houding van de armen blijft moeilijk te begrijpen, want ze hielden echt wel van hun kinderen. Misschien dachten ze, dat er tegen pokken niet echt iets viel te doen. De geruststellende en overtuigende oproepen van de overheid in de kranten kregen ze waarschijnlijk niet onder ogen, of beter, die lazzen ze niet.

De dokter werd pas geroepen als ze erg ziek waren en werd dan wellicht met wantrouwen tegemoet getreden. Zouden die deftige artsen de *kostbare panden welke door hunne zorgeloze ouders worden opgeofferd* niet als proefkonijn beschouwen met hun praatjes over gratis behandeling? Trouwens, om die gratis behandeling te krijgen moest je met het kind nog een eind lopen ook! Wantrouwen tegenover de dingen die uit die andere wereld, die van de rijken, over hen kwamen kan best een rol hebben gespeeld. Iets wat zolang een onafwendbaar noodlot was geweest kon toch niet zomaar opeens verdwijnen. Religiøuze motieven zullen bij de armen wel geen grote rol hebben gespeeld, want ze waren niet zo vroom, dat ze elk ogenblik met bijbelteksten konden gaan scherpen. Ze zullen wel hoopvol hebben geprobeerd zich met de oude geneesmiddelen te redden en eerder een bezoek aan de vertrouwde kwakzalver hebben gebracht dan aan een ziekenhuis waar ze mogelijk nog voor het een of ander werden geregistreerd ook.

P. D. 't Hart

VAN MONUMENT TOT MANUSCRIPT

- de herdenking van de Unie van Utrecht te Amsterdam in 1879 -

In de hoofdstad van ons land is dit jaar de herdenking van de Unie van Utrecht, mede door de ruime aandacht die de media aan de gebeurtenissen hebben besteed, niet ongemerkt voorbij gegaan. Minder bekend is het echter, dat een eeuw geleden aldaar activiteiten werden ontplooid die betrekking hadden op het derde eeuwfeest van de Unie.

Mr. J. H. van den Hoek Ostende heeft in het mei/juni nummer van het maandblad van het Genootschap Amstelodamum deze gebeurtenissen, aan de hand van Amsterdamse archivalia, op een rij gezet en verwerkt in een artikel, genaamd „de herdenking van de Unie van Utrecht te Amsterdam in 1879”.

De burgemeester van Amsterdam, jhr. mr. C. J. A. den Tex, ontving in december 1877 een aan het gemeentebestuur gericht schrijven van mr. A. R. Falck, secretaris van de Hoofdc commissie tot Viering van de Unie van Utrecht. In een begeleidende circulaire werd verzocht een plaatselijke commissie te vormen, die door het inzamelen van geldelijke bijdragen mee zou kunnen helpen een „Nationaal Gedenkteken” te Utrecht

op te richten. De burgemeester stond hier zeer positief tegenover.

Spoedig was dan ook een dergelijke commissie gevormd, onder zijn ere-voorzitterschap. Er werd een circulaire ontworpen, waarin gevraagd werd om geldelijke steun voor dit doel.

„Met het oog op de groote beteekenis die de Unie van Utrecht voor ons geheele vaderland heeft gehad en in de gevolgen nog heeft, roepen wij met vol vertrouwen de medewerking van al onze stadgenooten in, om door het verleenen van een krachtigen geldelijken steun de Hoofdc commissie in staat te stellen een gedenkteeken te doen verrijzen duurzaam van inhoud en schoon van vormen, dat tot den beschouwer spreekt en hem de overtuiging schenkt, dat de Nederlander niet alleen den moed, het beleid en de opoffering der vaderen weet te waarderen, en de vereeniging onder het Huis van Oranje tot stand gebracht op hoogen prijs stelt, maar tevens een diep gevoel heeft voor alles wat schoon en harmonisch is, en het licht der kunst dat in de 17de eeuw onder de Unie van Utrecht zoo glansrijk schitterde, ook thans nog onder